

LEO VAN GARSSE^a

Criteria voor Strafbaarstelling in een nieuwe dynamiek

Symbolische legitimiteit versus maatschappelijke en sociaalwetenschappelijke realiteit

CLEIREN, C., KUNST, M., VAN DER LEUN, J., SCHOEP, G & TEN VORDE, J. (eds.) (2012) *Criteria voor Strafbaarstelling in een nieuwe dynamiek. Symbolische legitimiteit versus maatschappelijke en sociaalwetenschappelijke realiteit*. Den Haag: Boom Lemma.

Panopticon, 34 (4), 336-344
© 2013 MAKLU | ISSN 0771-1409 | JULI 2013

- ^a Assistent, Vakgroep Sociale Agogiek, Universiteit Gent; Vrijwillig wetenschappelijk medewerker, Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC), Katholieke Universiteit Leuven (Corresp.: Leo.Vangarsse@UGent.be).

1. CRIMINALISERING, CRIMINOLOGIE EN FORENSISCH WELZIJSWERK: EVEN TERUGBLIKKEN

In 1967 werd te Luik het honderdjarig bestaan gevierd van het Belgische strafwetboek (KELLENS, 1967). De eerbied waarmee dit gebeurde werd door een aantal kritische stemmen de daarop volgende jaren niet gedeeld. Op de derde Belgische Dagen van de Criminologie van 1975 te Luik liet Lieven DUPONT zich ongemeen scherp uit over de onaangepastheid van dit strafwetboek aan de noden van de tijd. Hij beschouwde het als een antiquiteit die hoogdringend aan vernieuwing toe was:

'Samen met het wetboek van strafvordering is het strafwetboek immers een deel van de politieke constitutie van een samenleving, waarin omschreven wordt op welke wijze en in welke gevallen de overheid dwingend mag tussenkomen in de persoonlijkheidsfeer van het individu en in het leven van groepen. Het moet telkens opnieuw in overeenstemming worden gebracht met de gewijzigde opvattingen over 'wenselijk' en 'onwenselijk' gedrag en met het geheel van de wetenschappelijke inzichten in de wijze waarop 'onwenselijk' gedrag kan bestreden worden.' (DUPONT, 1975, 101)

Lode VAN OUTHRIE, voorzitter van hetzelfde congres, was niet minder scherp. Hij omschreef het strafrecht als het laatste maatschappelijke bastion waarin het licht van de Aufklärung nog niet was kunnen doordringen (VAN OUTHRIE, 1975). Wat door beide sprekers bovenal aan de kaak werd gesteld, was de forse en ongecontroleerde toename van het aantal strafbaarstellingen en strafpraktijken op gronden die nog weinig met

de fundamentele rechtsbeginselen van doen hadden. Het is precies dit oneigenlijk 'gebruik' en de bijhorende wildgroei aan strafbaarstellingen dat DUPONT (1979) ook later in zijn doctoraatsonderzoek aankaartte als een probleem met betrekking tot het rechtskarakter van het zich steeds meer socialiserende strafrecht.

Nog andere stemmen binnen de Belgische Vereniging voor Criminologie pleitten er in die periode voor het strafrecht gericht aan te spreken op zijn graad van legitimiteit. Hierin had de criminologie een rol te spelen. Maar dan diende zij afstand te doen van de misdaad als gepredefinieerd voorwerp van haar studie en eveneens van haar statuut als 'wetenschap', niet ter verantwoording te roepen tenzij door zichzelf. In plaats hiervan diende de criminologie zich toe te leggen op de kritische reflectie over de criminaliteit als sociaal geconstrueerd probleem, een constructie waaraan elke sociale wetenschap onvermijdelijk mee participeert (HOUCHON, 1975).

VAN OTRIVE problematiseerde het gebrek aan communicatie tussen de diverse benaderingen van criminaliteit door wetenschappers, sociaal werkers en praktijkmensen allerhande.

'Bovendien moet men vaststellen dat overal ter wereld men er zich meer en meer van bewust wordt dat het hier niet enkel gaat om een juridische materie. Hoe onmisbaar het recht en de rechtsdoctrine ook mogen zijn, het gaat om een maatschappelijk en een menselijk systeem. Derhalve zijn navorsers en practici van andere menswetenschappen geroepen om deel te nemen aan de analyse en de praktijk van de strafrechtsbedeling' (VAN OTRIVE, 1975, 23).

Deze oproep tot dialoog horen we in alle nadruk ook bij HOUCHON (1975). Hij pleitte voor een interdisciplinaire criminologie, niet als een soort superwetenschap, maar integendeel als een gede-elitiseerde wetenschappelijke activiteit waarbinnen, naast elkaar vanuit hun resp. deskundigheid voortdurende bevragende wetenschappers, ook stemmen uit de praktijk aan het woord komen. De criminologie was voor hem de wetenschap met aandacht voor de ambiguïteit van de sociale werkelijkheid in zijn relatie tot de veelheid aan discours. En hierbij stond finaal minder het recht dan de menselijke waardigheid voorop.

'Quand il est fait appel à un criminologue est-ce à la personne ou à l'identité que le discours s'adresse? (...) La réponse paraît claire. Nous ferons profession d'élucider et de promouvoir l'identité. (...) Nous étudions des processus sociaux, non pas des organisations, ni des structures d'institutions. Nous sommes à la frontière du formel et de l'informel, là où les potentialités n'ont pas encore eu l'occasion de se dissoudre. (...) D'où une première légitimation d'un éloge de l'ambiguïté, c'est à dire étymologiquement la célébration de la multiplicité des pratiques significantes. Autrement dit encore, ce qui est central n'est pas une structure, ni même la communication comme contenant technique, mais la négociation dans une société constitutivement instable' (HOUCHON, 1990, 213-214).

Dit alles brengt ons geheel en al bij de motieven achter de oprichting van het tijdschrift *Panopticon* zoals die zich in de tekst van het eerste editoriaal van het tijdschrift laten nalezen. In die context ook werd, als een samenvatting van het gehele streven van de initiatiefnemers, de notie van 'forensisch welzijnswerk' gelanceerd (DE REDACTIE, 1979).

2. VAN BELGIË NAAR NEDERLAND, VAN DE JAREN '70 NAAR VANDAAG

In de zeventiger jaren stonden de criteria voor strafbaarstelling en de hieraan gekoppelde vraag naar de legitimiteit van het strafrecht hoog ingeschreven in de agenda van de criminologen. In 1976 werd een internationaal vaktijdschrift opgericht onder de betekenisvolle titel *Déviance et Société*. In Leuven waren het de hoogdagen van criminoloog Steven DE BATSELIER en zijn onderzoeksgroep 'Marginaliteit en Samenleving'. Nederland in het bijzonder was in deze kritische beweging een voortrekker. Ook internationaal waren Herman BIANCHI en Louk HULSMAN, met hun abolitionistisch discours, veelgelezen auteurs. Van het *Tijdschrift voor Criminologie* verscheen begin 1977 een themanummer onder de titel 'Gezien de ernst van de feiten' waarin precies de veeldimensionaliteit van een begrip als 'ernstgraad' aan de hand van een onderzoek van het WODC kritisch onder de loep werd genomen.

Het handboek van de Utrechtse School voor Criminologie (FISELIER et al., 1977) droeg in die jaren als betekenisvolle titel *Tegen de regels*. Het bevatte een zeer uitvoerig eerste deel aangaande de vraag wat criminaliteit dan eigenlijk wel is en wie dat zoal definieert.

In de bijdrage van de SCHWENDINGERS (1977) aan dit boek werd uitdrukkelijk niet de studie van de misdaad, maar de studie van machtsuitoefening in het kader van normhandhaving als voorwerp van de criminologie naar voren geschoven, met de nadruk op mogelijke spanningen tot de rechten van de mens. Meer algemeen worden in het boek de criteria voor criminalisering van gedrag voortdurend bevraagd en getoetst aan de democratie, gelijkheid en menselijke waardigheid.

Intussen zijn we al heel wat jaren verder. In weerwil van het pleidooi van HOUCHON, de SCHWENDINGERS en anderen heeft de criminologie zich de voorbije periode globaal genomen niet echt tot een sociaal-politieke werkpraktijk geprofileerd. Het is vooral een echte 'wetenschap' geworden met een eigen taal, eigen publicaties en eigen stromingen, waarvan slechts sommige nog de geur meedragen van het activisme van weleer. Tegelijk zou het overdreven zijn te stellen dat het debat aangaande het strafrechtelijk beleid en de hierin besloten 'criminele politiek' geheel zou zijn gestorven.

Op een Nederlands congres aangaande decriminalisering en depenalisering, in 1972 opgezet door een werkgroep aan de Universiteit te Leiden, deed HULSMAN een nog steeds lezenswaardige bijdrage aangaande criteria voor strafbaarstelling (HULSMAN, 1972).

Het kan geen toeval zijn dat aan dezelfde Universiteit Leiden op 9 september 2011 het instituut voor Strafrecht en Criminologie binnen haar onderzoeksprogramma 'Criminal Justice: Legitimacy, Accountability and Effectivity' een congres organiseerde aangaande actuele dynamische verschuivingen in de criteria voor strafbaarstelling. De bijdragen tijdens dit congres vormen de inhoud van een recente publicatie bij Boom Lemma, een boekje dat, vanuit onze betrokkenheid op de ontwikkelingen van het forensisch welzijnswerk, meteen onze aandacht trok. Aan het congres zelf hadden we immers niet kunnen deelnemen.

De veelbelovende ondertitel 'Symbolische legitimiteit versus maatschappelijke en sociaalwetenschappelijke realiteit' brengt ons meteen terug naar het hart van het oorspronkelijke *Panopticon*-debat. Deze indruk wordt nog versterkt door de tekst van de achterflap en de redactionele inleiding, waarin het congres wordt gesitueerd. De aanleiding van de hele onderneming was immers een reflectie op de 125^e verjaardag van het Nederlandse strafwetboek en de hierbij gemaakte vaststelling dat er aan dit document op al die tijd niet eens zoveel is veranderd. Anders dan DUPONT (1975) voor het

Belgische strafwetboek brengt deze vaststelling de inleiders niet meteen tot termen als 'antiquiteit' en 'onaangepastheid'. Niettemin wordt ook hier de vraag gesteld naar de expliciete en ook impliciete criteria voor strafbaarstelling die achter dit strafwetboek schuilgaan. Het congres had de bedoeling een aantal juristen en sociale wetenschappers samen te brengen voor een naspeuren van actuele criteria voor strafbaarstelling en een toetsing ervan aan de veranderende maatschappelijke omgeving waarin ze dienen toegepast.

In een inleidend hoofdstuk wordt door de redactieleden gewezen op de ideologische geladenheid van het thema en de oude vaststelling dat de vraag naar de criteria voor strafbaarstelling door de strafrechtwetenschap vaak op een erg formele, hermetische wijze wordt behandeld, los van de omgevingsfactoren. In het bijzonder roept dit de vraag op of de bevindingen uit de sociale wetenschappen niet explicieter in de wegging van de opportuniteit van de strafbaarstelling dienen betrokken te worden. Hierbij wordt verwezen naar onderzoek, naar mogelijkheden en praktijken van buitengerechtelijke conflictafhandeling, alsook naar de neveneffecten van het strafrechtelijk optreden als zodanig. De redactieleden hebben de ambitie het oude debat rond de legitimiteit van het strafrechtelijk optreden nieuw leven in te blazen door een onderlinge confrontatie van de betrokken kennisdomeinen.

3. EEN SUMMIER OVERZICHT VAN DE AANGERAACKE THEMA'S

CLEIREN bijt vervolgens de spits af. In een verhelderende en diepgaande bijdrage werkt ze het congressthema van de strafbaarstelling conceptueel verder uit waarbij ze herhaaldelijk verwijst naar de hoger vermelde bijdrage van HULSMAN over hetzelfde thema, nu veertig jaar geleden. Ze schuift reflectie op strafbaarstelling naar voor als een fundamenteel aspect van een strafrechtstheorie binnen een democratische rechtstaat. In dit verband dient strafbaarstelling noodzakelijkerwijs het resultaat te zijn van een democratisch proces en een emanatie van een immer tegensprekelijke 'criminele politiek'. Hierbij dienen ook wetenschappelijke bevindingen in rekening te worden gebracht. CLEIREN breekt een lans voor de meervoudige functies van criteria voor strafbaarstelling, die als het ware bemiddelend kunnen optreden in de relatie tussen strafrecht en burger: richtinggevend en faciliterend, maar tevens beperkend.

Ze stelt echter vast dat het debat aangaande deze criteria en de hieraan verbonden explicitering van de strafdoelen momenteel slechts marginaal wordt gevoerd. Ze licht toe hoe dit debat meer en meer terrein verliest. Dit gebeurt deels door de toenemende invloed van internationale wetgeving, maar veelal ook onder druk van de pragmatische vraag naar de uitvoerbaarheid, de kost en het al dan niet aanwezig zijn van een meer haalbaar alternatief. Deze uitholling van het debat over strafbaarheidscriteria geeft ruimte aan populisme en toenemend punitivisme ten koste van subsidiariteit. Precies in dit klimaat zijn onderbouwde criteria voor strafbaarstelling voor de legitimiteit van het strafrecht en voor de democratie volgens CLEIREN van het grootste belang.

VAN DER LEUN stelt de vraag naar de relevantie van empirisch criminologisch onderzoek. Is er iets mogelijk als een 'evidence-based' criminele politiek? En is dat dan ook maatschappelijk te verdedigen? Ze verwijst naar de periode waarin de criminologie nog onverbloemd een hulpwetenschap van het strafrecht werd genoemd. De actuele criminologie heeft echter in alle duidelijkheid de taak en de bijhorende maatschappelijke verantwoordelijkheid het debat aangaande de legitimiteit van de strafrechtelijke praktijk permanent aan te gaan. Hieraan kan door talloze wetenschappen een bijdrage worden geleverd, en dat blijkt ook te gebeuren. Alleen blijkt bij uitstek de typisch

criminologische input in het beleid slechts een uiterst marginale rol te spelen en enkel te worden gebruikt om reeds gemaakte keuzes te legitimeren. Ze breekt een lans voor meer *evidence-informed law-making*.

SORGDRAGER geeft een somber beeld van de klimaatverandering in de samenleving die de voorbije decennia vanuit de stoel van een procureur-generaal vast te stellen viel. Hierbij wordt, naast een manifeste verschuiving van opvattingen (onder meer aangaande seksualiteit), ook een verharding van de samenleving vastgesteld. De rol van de media is hierbij fors toegenomen. De symboolfunctie van de straf haalt het van de reflectie op haar eigenlijk effect.

Wetgeving is vaak veeleer verankerd aan deze of gene concrete gebeurtenis dan aan wetenschappelijke bevindingen. De wetenschappers en de mensenrechtengroepen hebben zich trouwens overwegend op interne discussie teruggeplooid méér dan dat zij zich hebben gericht op maatschappelijk debat. Kortom: het zijn harde tijden voor de rechtspraak en er is weinig beterschap in zicht.

VAN VELTHOVEN bekijkt het thema van de criteria voor strafbaarstelling door een ons weinig vertrouwde strikt economische lens. Het uitgangspunt hierbij is de welzijnsparadox van het strafrecht (vgl. DUPONT, 1986): gericht op het welzijn van allen (= alle individuen) door afbreuk te doen aan het welzijn van sommigen. In een poging hierop vat te krijgen doet hij een poging welvaarts-maximalisatie enerzijds en rechtvaardigheid anderzijds uit te zetten in kosten en baten. Hierbij besluit hij tot het maximaliseren van welvaart als dominant doel van maatschappelijk ingrijpen. Hierbij kunnen zowel morele overwegingen (morele schuld, toerekeningsvatbaarheid) als de schade van betekenis zijn. Maar de strafrechtelijke ingreep blijkt in zijn analyse, vergeleken met fiscale, bestuurlijke of andersoortige alternatieven echter in allerlei opzichten erg 'kostelijk'. Het beroep erop noodzaakt, economische gesproken, daarom voldoende en voldoende kritisch voorafgaand onderzoek aangaande de noodzaak en de effectiviteit ervan.

TEN VOORDE snijdt het belangrijke thema aan van de toenemende strafbaarstelling 'in de voorfase', meer in het bijzonder van gedragingen die de kans op een delict doen toenemen. Men zou hier kunnen spreken van een preventief gebruik van de strafbaarstelling. De auteur erkent dat dit in spanning staat tot de gangbare rechtsbeginselen, maar stelt anderzijds dat het onrealistisch zou zijn dit veld van de 'voorfase' van het debat over de strafbaarstellingscriteria uit te sluiten. De wetgever blijkt de geleidelijke 'kolonisering' van dit veld voor strafbaarstelling immers meer en meer normaal te vinden, hierin blijkbaar door de bevolking gesteund. De bijdrage levert interessante richtingen waarin over deze kwestie constructief zou kunnen worden nagedacht, zonder meteen in het verweer te schieten. Naast aspecten van schade en risico en 'kwade intentie' wordt ook het element van de zorgplicht en het verantwoordelijk burgerschap ter sprake gebracht. Precies op deze laatste piste echter komt de onderliggende paradox opnieuw aan bod van het – in naam van burgerschap – beperken van vrijheden om vrijheid te bevorderen. Tevens dient zich een noodzakelijk onderscheid tussen sociaal en politiek burgerschap aan. Een uitdagende oefening die vooral uitmondt in een pleidooi voor meer duidelijkheid in aard en begrenzing van strafbaarheid!

De bespreking door TEN KLOOSTER van het wetsvoorstel tot het strafbaar stellen van negationisme illustreert de zwakheden van een symbolische functie van strafbaarstelling, in het bijzonder wanneer de toepassingscriteria vaag worden gehouden en ander dan strafrechtelijk optreden wellicht meer effect zou sorteren.

KAPTEIN snijdt vanuit de rechtsfilosofie het beginsel van de subsidiariteit aan. De bijdrage is door en door een pleidooi voor zuinigheid met straf en strafbaarstelling,

en dit vanwege hun inherente gerichtheid op vergelding door toevoeging van leed. Maar zelfs in hun voorgehouden preventieve functie is zuinigheid volgens de auteur geboden. Hiertegenover wordt gepleit voor een *civilisering* van het strafrecht en een afstandname van het zoeken naar legitimiteit in het punitieve. In dit pleidooi zullen de pleitbezorgers van het herstelrecht zich ongetwijfeld sterk herkennen.

De door KUNST aangeleverde analyse van de toenemende criminalisering van het fenomeen 'partnergeweld' biedt inzake strafbaarstelling weinig reden tot euforie. Ze illustreert hoe moeilijk de enorme complexiteit van een sociaal probleem te vatten is in justitiële regelgeving en tevens hoe contraproductief de poging hiertoe kan uitpakken.

VAN DER WOUDE en collega's analyseren aan de hand van een literatuuroverzicht en een eigen gevalstudie de toegenomen invloed van de media op zowel de onveiligheidsgevoelens bij de bevolking als op de criminele politiek van de overheid. Ze besluiten met een pleidooi voor de terugkeer naar de duidelijkheid van heldere criteria van strafbaarheid, ter bestrijding van de perverse effecten van o.m. de 'politics of fear' in de driehoek tussen media, burger en overheid.

SCHOEP en VANDERVEEN ten slotte gaan dieper in op de betekenis van de notie 'ernst van de feiten' als criterium voor strafbaarstelling. Ze stellen vast dat deze betekenis verre van eenduidig is, ondermeer vanwege de incongruentie tussen de sociaalwetenschappelijke en de justitiële benadering van de (inter)menselijke realiteit. Verder blijken de betekenissen en hun onderlinge verhoudingen ook dynamisch te evolueren doorheen de tijd. Het ernstbegrip blijkt in de strafrechtelijke praktijk vaak te functioneren als een bemiddelende notie tussen het strafrecht en de burger. Het kent hierbij invullingen die 'subjectief' verwijzen naar de graad van (morele) schuld, als 'objectief' naar de hoegroetheid van de schade. Deze gelaagdheid maakt iets als de ernstgraad van de feiten een notie die niet eenvoudig te onderzoeken valt. De auteurs signaleren tevens dat de aan de 'ernst van het misdrijf' toegekende betekenis verschuift doorheen de strafrechtelijke tussenkomst. Dit laatste element heeft onder meer ook consequenties voor het soort onderzoek dat de notie vereist. De auteurs besluiten met de suggestie het onderzoek naar de inhoud van het begrip 'ernst van de feiten' nog beter af te stemmen op de diversiteit en de complexiteit van de contexten waarin aan deze notie in de praktijk van de strafrechtsbedeling betekenis wordt gegeven.

4. ENKELE NABESCHOUWINGEN OP EEN EERSTE NIVEAU

Een congresbundel als deze laat zich niet makkelijk in zijn geheel evalueren. De vraag is immers wat voor dergelijke evaluatie het uitgangscriterium kan zijn. En men ontsnapt als recensent niet aan de onduidelijkheid of men nu het bundel aan het bespreken is, dan wel de inhoud van het congres waarop het betrekking heeft. Dat is des te meer het geval wanneer men, zoals wij, het eigenlijke congres niet heeft meegemaakt. Tegelijk biedt dat het voordeel dat we het geheel konden doornemen op de manier zoals de doorsnee lezer van deze publicatie dit zal doen: als een op zichzelf te beschouwen inhoudelijke bron van informatie en reflectie.

In grote lijnen beantwoordt de inhoud zeker aan datgene wat in de titel en de inleiding wordt vooropgesteld. De lezer krijgt inderdaad een waaier aangeboden van indrukken en gezichtpunten op de kwestie van criteria van strafbaarstelling en de mogelijke verschuivingen hierin. De bijdragen zijn goed geschreven en zijn doorgaans goed toegankelijk, maar verschillen onderling aanzienlijk, zowel qua inhoud als qua uitwerking en relevantie voor het eigenlijke thema. Sommige casusbesprekingen lopen wat al te lang uit in technisch-methodische overwegingen en missen uitwerking in de

conclusies. Enkele van de meer beschouwende stukken springen wat slordig om met de begrippen van straf, bestraffingspraktijk en de strafbaarstelling en botten hierdoor ongewild de scherpte van de thematische insteek van het boek wat af.

In een paar bijdragen wordt een zeer technische insteek op het thema genomen, die soms zeer verrassend en verfrissend is. Andere blijven meer op het overschouwende niveau. Hierbij krijgt de lezer dan vaak inhouden voorgesteld waarin de gekende dichotomie van repressie versus rehabilitatie of punitivisme/populisme versus 'rationeel' strafrechtelijk beleid wordt weerspiegeld. De mogelijke bijdrage van een wetenschappelijke bijdrage aan het hele strafbaarstellings-debat wordt, naar ons gevoel, iets te vanzelfsprekend in dat laatste kamp gesitueerd en miskent hiermee het risico op instrumentele inzet van de 'wetenschappelijke bevindingen'.

Deze laatste overweging brengt ons bij de hierboven opgeworpen vraag of de criminologie, die hier met zijn veelheid aan inhoudelijke schakeringen aan het woord wordt gebracht, werkelijk recht doet aan de ambitie om 'de sociale wetenschappen' aan het woord te brengen. Het komt ons voor dat men hierin slechts partieel aan het opzet toekomt. Ook op dit stuk ademt de bundel een oude dichotomie: deze van de criminologie versus het strafrecht (als praktijk en als wetenschap). Mede hierdoor blijven de door de criminologen aangebrachte suggesties uit de bijdragen soms hangen in de gekende ambivalentie van een kritische opstelling die een eigen afhankelijkheid moet maskeren. Want inderdaad, wat is de (of toch déze) criminologie als (of zo lang) ze door het strafrecht niet ernstig wordt genomen?

5. AFSLUITENDE BESCHOUWINGEN: EEN BOEK DAT MOET GELEZEN WORDEN!

Op dit punt koppelen we graag even terug naar het begin van deze bijdrage. Dit alles is geenszins van aard om het hier besproken initiatief van de Leidense equipe als oubollig weg te relativiseren. Integendeel eigenlijk: het bewijst de hardnekkigheid van de relevantie van de voorliggende problematiek. De vraag is niet zozeer hoe het komt dat er na al die tijd blijkbaar nog altijd geen antwoord op werd gevonden. Boeiender is de vraag door wie en op welke manier die vraag vandaag wordt gesteld. Anders gezegd: wat hebben we na 35 jaar uit de inherente spanning tussen het justitiële en de sociale benadering van intermenselijke problemen geleerd? Wat hebben we hierbij uit het verleden opgepikt, en wat hebben we laten liggen? Alvast lijkt voorgoed het inzicht verworven dat een notie als die van 'criminele politiek' méér is dan een ideologisch geladen verzinsel en dat het 'maatschappelijk klimaat' voor strafrechtelijke uitschuivers kan zorgen.

Zoals het thema van het congres roept ook de kritische, multidisciplinaire ambitie van de hele onderneming herinneringen uit het verleden op. Op dit laatste vlak echter komt de lezer al gauw tot een wat ontnuchterende vaststelling. De bundel biedt met een totaal aantal van 13 inleiders en 11 lezingen weliswaar een waaier van bijdragen. Deze variëteit weerspiegelt zich evenwel minder in de keuze van de sprekers, die voor het overgrote deel academici blijken te zijn en voor iets meer dan de helft juristen. Het overige deel blijken allen notoire criminologen te zijn. De vraag rijst of men er, onze inleiding in het achterhoofd, niet te haastig van is uit gegaan dat hiermee de sociale wetenschappen in al hun verscheidenheid inderdaad voldoende aan het woord zijn gebracht. Gelukkig is de politie vertegenwoordigd, maar onder meer een vertegenwoordiger van het bredere welzijnswerk of van het gevangeniswezen vindt men niet in het gezelschap terug. Of werd hun specifiek invalshoek en expertise misschien op een andere, meer indirecte manier door de inleiders aanwezig gesteld?

Hierbij kan men niet aan de indruk voorbij dat het aantal partners rond de tafel, vergeleken met enkele decennia geleden, fors is uitgedund en het debat ook minder breed wordt gevoerd dan indertijd het geval was. De kritische dimensie van het debat in de zeventiger jaren behelsde niet enkel het strafrecht, maar met dit strafrecht ook elk systeem dat aan de realiteit of het perspectief van de publieke machtsuitoefening impliciet of expliciet zijn legitimiteit ontleende. Het was in zekere zin ook het tijdperk van de anti-criminologie, en dit in naam van een criminologisch debat als een democratische groei-pool. Centraal stond het besef dat de maatschappelijke gepositioneerdheid van de onderzoeker mee bepalend was voor zijn visie op de plaats en het relatieve belang van de strafrechtspleging in een democratische samenleving. Dit inzicht leidde tot een criminologie die zich als sociale praktijk identificeerde met forensisch welzijnswerk als een beweging ter bevordering van mensenrechten en menselijke waardigheid binnen en omwille van het strafrecht als recht.

De Leidense reflectie over strafbaarstelling blijft ver weg van een engagement naar forensisch welzijnswerk toe. Dat welzijnswerk-perspectief blijft in het debat trouwens nadrukkelijk afwezig alsook de verschuivingen inzake de betekenisverlening aan begrippen als welzijn en menselijke waardigheid (BOUVERNE-DE BIE, 2001; 2002). Het evoluerende mensenrechtenperspectief in zijn positieve alsook beperkende invloed op strafbaarstelling (TULKENS & VAN DE KERCKHOVE, 2005) blijft trouwens in het geheel veeleer marginaal uitgewerkt.

Het gaat er hierbij niet om het Leidens initiatief van onvolledigheid te beschuldigen en des te minder in een debat waarin volledigheid aan argumenten volstrekt onhaalbaar is. Maar het interessante zit in de aard van de onvolledigheid die allicht indicatief is voor de actuele positionering van het criminologisch debat binnen de sociale wetenschappen en binnen het sociaal werk. Wij waren in die zin teleurgesteld dat de publicatie, naast de boeiende bijdragen van de inleiders, niets meegeeft over de inhoud van de discussies met het aanwezige publiek. Hiermee lijkt het alsof werd afgehaakt op het punt waar de criminologen, als *interdisciplinaire wetenschappers*, eindelijk aan het werk konden. Of is dit beeld van de criminologie inmiddels al lang achterhaald? Deze vraag maakt de voorliggende publicatie des te meer de moeite waard om te lezen, te bestuderen en te bediscussiëren en lang niet alleen voor de jurist of de criminoloog.

Referenties

- BOUVERNE-DE BIE, M. (2001). Het forensisch welzijnswerk en de sociale integratie van 'daders' en 'slachtoffers'. In L. DUPONT & F. HUTSEBAUT (eds.), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden. Liber amicorum Tony Peters*. Leuven: Universitaire Pers Leuven, 83-97.
- BOUVERNE-DE BIE, M. (2002). Forensisch Welzijnswerk en de sociale integratiedoelstelling. In M. BOUVERNE-DE BIE, K. KLOECK, W. MEYVIS, R. ROOSE & J. VANACKER (eds.), *Handboek forensisch welzijnswerk*. Gent: Academia Press, 351-380.
- DE REDACTIE (1979). Panopticon. Tijdschrift voor Strafrecht, Criminologie en Forensisch Welzijnswerk. *Panopticon*, 0(0), 1-5.
- DUPONT, L. (1975). Het Belgisch Strafrechtssysteem in het licht van een behoorlijke rechtsbedeling. In École de Criminologie (ed.), *Het Belgisch strafrechtsbedelingssysteem. Beroepen-werking-beleid. IIIe Belgische dagen voor criminologie*. Liège: Université de Liège, 69-109.
- DUPONT, L. (1979). *Beginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling. Bijdrage tot een grondslagenonderzoek van de Belgische strafrechtsbedeling*. Antwerpen: Kluwer.

- DUPONT, L. (1986). *Welzijnswerk in de schaduw van het strafrecht*. Leuven: Acco.
- FISELIER, J., LISSEMBERG, E., ROMBOUTS, B., VAN RULLER, S. & WILLEMSE, H. (eds.) (1977). *Tegen de regels. Een inleiding in de criminologie*. Utrecht: Stichting Ars Aequi.
- HOUCHON, G. (1975). Le système pénal dans le système social Belge. In École de Criminologie (ed.), *Het Belgisch strafrechtsbedelingssysteem. Beroepen-werking-beleid. IIIe Belgische dagen voor criminologie*. Liège: Université de Liège, 27-67.
- HOUCHON, G. (1990). Pratiques et réseau: éloge de l'ambiguïté. *Déviance et société*, 14(2), 213- 221.
- HULSMAN, L. (1972). Kriteria voor strafbaarstelling. In E. DE LA PORTE, C. DE BOER, H. DE DOELDER, W. VAN GELDER, M. MULDER, F. ORIE, H. DE RUIJTER, L. SMOOR-VAN SON & P. VELING (eds.), *Strafrecht te-recht? Over dekriminalisering en depenalisering*. Baarn: In den Toren, 80-92.
- KELLENS, G. (1967). Commémoration du centenaire du Code Pénal Belge. Colloque international. Université de Liège. *Revue du droit Pénal et de Criminologie*, 335-339.
- SCHWENDINGER, H & J. (1977). Handhavers van de orde of behoeders van de Fundamentele Rechten van de Mens. In J. FISELIER, E. LISSEMBERG, B. ROMBOUTS, S. VAN RULLER & H. WILLEMSE (eds.), *Tegen de regels. Een inleiding in de criminologie*. Utrecht: Stichting Ars Aequi, 61-71.
- TULKENS, F. & VAN DE KERCKHOVE, M. (2005). Les droits de l'homme: bonne ou mauvaise conscience du droit pénal? In F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE & B. SPIRIET (eds.), *Strafrecht als roeping; Liber amicorum Lieven Dupont*. Leuven: Universitaire Pers Leuven, 949-968.
- VAN OUIRIVE, L. (1975). Inleidende toespraak. In École de Criminologie (ed.), *Het Belgisch strafrechtsbedelingssysteem. Beroepen-werking-beleid. IIIe Belgische dagen voor criminologie*. Liège: Université de Liège, 17-25.